

Projectbeschrijving voor de leerkracht

PROJECT IK EN DE (BOZE) BUITENWERELD

Leerlijn Literatuur | Thema Identiteit | Groep 7 en 8 | Augustus 2019

Klaar voor de start?

- ✓ Gebruik de digitale versie van dit project.
- ✓ Download dit document op je computer voor het beste gebruik.
- ✓ We gaan ervan uit dat je kennis hebt van de [opzet van COH](#).
- ✓ Vraag bij de voorbereiding zo nodig hulp aan je interne cultuurcoördinator of je cultuurcoach (laat je informeren over de scholingsmogelijkheden).
- ✓ Bereid het project bij voorkeur samen met je collega's voor (vergeet de vakleerkrachten niet).
- ✓ Een bezoek aan een voorstelling, tentoonstelling of vaste collectie in een Haagse culturele instelling is van grote meerwaarde. Zie [CultuurSchakel](#) voor het actuele aanbod.
- ✓ Nodig als dat lukt een kunstenaar uit die betrokken wordt bij de uitvoering van het project. Zie [CultuurSchakel](#).
- ✓ Bedenk van tevoren bij welke onderdelen je ouders kunt inschakelen.
- ✓ Je mag het project 'op maat maken', mits je de fasen van het creatieve proces blijft doorlopen.
- ✓ Trek voor het hele project zes tot acht lesmomenten van 45 minuten uit.
- ✓ Wil je woorden uit dit project koppelen aan taalonderwijs? Raadpleeg dan de begrippenlijst [via deze link](#).
- ✓ Bij dit project is een pakket met bronnen aan te vragen. Neem via de icc'er van de school contact op met de [cultuurcoach](#) van je school voor verdere informatie.

Inhoudsopgave

1. Informatie.....	1
2. Introductie.....	3
3. Oriëntatie.....	3
4. Opdracht 1: Anne Frank.....	5
5. Opdracht 2: Jij bent jij en ik ben ik.....	8
6. Opdracht 3: Op weg naar.....	11

1. Informatie

Lees ter voorbereiding van de COH-lessen de volgende informatie over de invulling en het doel van het project en manieren om het project te promoten.

Waarom dit project?

De projecten binnen dit thema verkennen het thema 'Identiteit' in relatie tot de ontwikkeling van de leerlingen. Dat houdt in dat de jongste leerlingen uit groep 1 en 2 het lichaam verkennen en de leerlingen uit groep 3 en 4 zichzelf in relatie tot nabije anderen (gezin). Groep 5/6 behandelt de emoties van een individu en in groep 7/8 gaat het om de leerling in relatie tot de (boze) buitenwereld. Het thema wordt altijd onderzocht vanuit literaire bronnen.

Nog even en deze leeftijdsgroep stapt uit de veilige wereld van de basisschool, de grote wereld in. De leerlingen zullen hun eigen identiteit moeten uitbouwen en zullen zich daar steeds explicieter bewust van zijn. Waarin verschil jij van de ander en waarin wil jij verschillen van anderen? En welke gevolgen heeft dit voor de wereld en hoe de wereld tegen jou aankijkt?

Om handen en voeten te geven aan een project waarin de leerlingen zich buigen over deze vragen, hebben we als context het dagboek van Anne Frank genomen.

Wat doen de leerlingen in dit project?

Voer dit project bij voorkeur uit in de volgorde zoals de projecten in dit document gerangschikt zijn. De leerlingen maken dan eerst kennis met het hoofdthema *identiteit* via een gedicht van Annie M.G. Schmidt. In alle drie de opdrachten is het dagboek van Anne Frank verwerkt, maar in de eerste opdracht 'Anne Frank' wordt het dagboek geïntroduceerd aan de hand van de stripversie van *Het achterhuis*. In de tweede opdracht, 'Jij bent jij en ik ben ik', onderzoeken de leerlingen hun eigen eigenschappen en overdenken zij hoe ze zich willen ontwikkelen: wil je op iemand lijken of ben je juist op zoek naar het tegenovergestelde? In de derde opdracht 'Op weg naar' kijken de leerlingen terug en vooruit op de weg naar volwassenheid. Dat doen ze aan de hand van *Het achterhuis* en het boek *Naar het noorden* van Koos Meinderts.

Beoogde houdingsdoelen

In dit project worden bij de introductie, oriëntatie en opdrachten kennis- en vaardigheidsdoelen benoemd. De volgende houdingsdoelen gelden voor het project in het algemeen.

De leerling:

- staat open voor gevoelens die aan een dagboek worden toevertrouwd;
- beseft dat je als persoon een ontwikkeling doormaakt die 'je wereld steeds groter maakt'.

Promotie

Het project gaat meer leven als er ook buiten de klas aandacht voor is. Denk na over manieren om het project te promoten.

- Stel ouders op de hoogte van het museumbezoek of de komst van een [kunstenaar in de klas](#).
- Maak foto's of filmpjes van de diverse presentatiemomenten en deel deze via de schoolwebsite, klassenapp of andere kanalen.

Benodigdheden

Bij elke opdracht staat een opsomming van benodigdheden weergegeven. De belangrijkste zijn:

- het gedicht *Aan een klein meisje* van Annie M.G. Schmidt (werkblad voor iedere leerling)
- PowerPoint-dia met 'Wordle' van mogelijke thema's
- werkblad met kaartjes met filosofische vragen.
- digibord (filmpje *Dagboek Anne Frank*)
- het stripboek *Het achterhuis*
- het boek *Het achterhuis*, editie geredigeerd door Mirjam Pressler
- werkblad met het gedicht *Wie is wie* van Frank Eerhart
- het boek *Naar het noorden* van Koos Meinderts
- diverse werkbladen en kopieën uit de stripversie van *Het achterhuis*

Reflectievragen

De reflectievragen bij de fases van het creatief proces kunnen tijdens en na iedere fase met de individuele leerling of de hele groep besproken worden.

2. Introductie

Kennisdoelen	De leerling kent Annie M.G. Schmidt.
Vaardigheidsdoelen	De leerling kan beargumenteren waarom hij denkt wat er bedoeld wordt met (een deel van) het gedicht.

Benodigdheden

- het gedicht [Aan een klein meisje van Annie M.G. Schmidt](#) (werkblad voor iedere leerling)
Let op: bewaar het werkblad voor project 1.

Aan de slag in de klas

Het project kan op de volgende manier worden geïntroduceerd:

1. Vraag aan de klas of ze wel eens van de uitdrukking 'kleine meisjes worden groot' hebben gehoord. Kunnen ze aangeven wat daarmee bedoeld wordt? Zo nee, wat denken ze dat er mee bedoeld wordt? Zo ja, in welke situaties wordt deze uitdrukking gebruikt?
2. Vertel dat de schrijfster Annie M.G. Schmidt een gedicht heeft geschreven over kleine meisjes die groot worden. Bespreek ook de schrijfster Annie M.G. Schmidt die de leerlingen misschien kennen van boeken zoals *Pluk van de Petteflet* en *Minoes* (en van het venster in de geschiedenis canon).
3. Verdeel de klas in groepjes van vier leerlingen en geef iedere leerling een werkblad met het gedicht.
4. Geef de opdracht het gedicht stil voor te bereiden. Daarna leest iedere leerling in het groepje een strofe hardop voor. Na elke strofe bespreekt het groepje:
 - Welke woorden ken je niet?
 - Vertel in je eigen woorden wat er staat.
 - Wat zou Annie M.G. Schmidt met dit stukje gedicht willen vertellen?

Opmerking

Voeg naar eigen oordeel een woordenlijstje onder het gedicht toe:

- hormonen = een stofje dat in je lichaam gemaakt wordt en je organen regelt, bijvoorbeeld zorgt dat een meisje ongesteld wordt
- er is iets loos = er is iets aan de hand
- een bieteboom = een bullebak, een spook in het hoofd van een kind
- soldaten van tin = tin is een metaal waar vroeger speelgoed soldaatjes van werden gemaakt

3. Oriëntatie

Kennisdoelen	De leerling kent een aantal thema's die te maken hebben met 'volwassen worden'.
Vaardigheidsdoelen	De leerling kan een filosofisch gesprek voeren.

Benodigdheden

- het gedicht [Aan een klein meisje van Annie M.G. Schmidt](#) (werkblad voor ieder leerling)
- [Dia met 'Worde'](#) van mogelijke thema's
- [werkblad met kaartjes met filosofische vragen](#)

Aan de slag in de klas

Oriëntatieopdracht

Doorloop de volgende stappen:

1. Bespreek het gedicht klassikaal aan de hand van de dia. Over welke woorden (thema's) die op deze dia staan gaat dit gedicht feitelijk?
(De thema's uit het gedicht staan hieronder vetgedrukt.)
puberteit – sprookjes - **bedreiging** – matrozen - **boze buitenwereld** – dierentuin - **oorlog** – speelgoed - **gevaar** – natuur - **volwassenen en kinderen**
2. Vertel dat het project van de komende weken onder andere over deze thema's gaat.

Het filosofisch gesprek

Doorloop de volgende stappen:

1. Voer naar aanleiding van de introductie en oriëntatie een filosofisch gesprek. Dat doe je aan de hand van **'praatkaartjes'** met daarop de volgende vragen:
 - Hoe leer je 'groot worden'?
 - Is jouw wereld nu groter dan toen je kleuter was?
 - Ben jij nu ook wie je wil zijn?
 - Heeft waar je geboren bent invloed op wie je bent?
 - Heeft waar je geboren bent invloed op wat je kunt worden?
 - Is geluk voor iedereen weggelegd?
 - Is het belangrijk om aardig gevonden te worden?
 - Kun je iets leren van 'grote mensen'?
 - Zijn er twee soorten mensen: slechte en goede?
 - Is vergelijken met anderen gevaarlijk?
2. Verdeel de klas in groepjes.
 - Geef elk groepje een werkblad en laat de kaartjes losknippen.
 - Schud het stapeltje en leg ze met de leeskant naar onder in het midden.
 - Telkens pakt een leerling een kaartje van de stapel, leest de vraag voor, geeft zijn antwoord waarna de rest van het groepje reageert.
3. Bespreek enkele vragen klassikaal na.

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Kan je zelf nog een thema bedenken dat bij dit gedicht past? Leg uit waarom het erbij past.
- Zijn er goede of foute antwoorden op de filosofische vragen te geven?
- Wat vind je van het gedicht?
- Zijn er ook boeken die over deze thema's gaan? Noem er eens een? Waar gaat dat boek over?

4. Opdracht 1: Anne Frank

Belangrijke opmerking vooraf: wees je ervan bewust dat dit een literatuur-project met het thema 'Identiteit' is, en geen geschiedenisles. Natuurlijk duid je de achtergronden van Anne Frank en haar dagboek, maar zorg ervoor dat je niet de meeste lestijd besteedt aan onderwerpen over de Tweede Wereldoorlog.

In dit project staan Anne Frank en haar dagboek centraal. We hebben voor Anne Frank gekozen omdat zij in haar dagboek heel erg mooi de verandering van meisje tot jonge vrouw laat zien (identiteit). Daarnaast was Anne erg belezen, schrijft ze in mooie taal en had ze literaire ambities. Haar dagboek, uitgegeven onder de titel *Het achterhuis*, behoort dan ook tot ons literaire erfgoed.

In dit project bestuderen de leerlingen passages uit *Het achterhuis* en maken ze een verbinding met het gedicht en de thema's die in de introductie van het project zijn bestudeerd.

Van *Het achterhuis* bestaan verschillende versies. Anne Frank schreef zelf een eerste versie, puur als haar dagboek (dat ze als 'Kitty' aanspreekt). Dit is de a-versie, die ze later zelf herschreef – de b-versie. Na de oorlog publiceerde haar vader het dagboek, de c-versie, waarbij hij uit de a- en b-versie putte, maar de seksueel getinte passages weglief. In 1991 redigeerde Mirjam Pressler de dagboeken opnieuw, waarbij de geschrapte passages weer werden toegevoegd. In 2018 verscheen *Het achterhuis* in stripvorm. Voor dit project maken we gebruik van de stripversie en de versie van Mirjam Pressler.

Kennisdoelen	De leerling kent Anne Frank en haar dagboek <i>Het achterhuis</i> .
Vaardigheidsdoelen	De leerling: <ul style="list-style-type: none">• kan een onderzoek doen naar de diepere laag in een strippagina;• herkent in de strip de thema's uit het gedicht uit de introductieles.

Benodigdheden

- digibord (filmpje [Dagboek Anne Frank](#))
- het stripboek *Het achterhuis*
- het boek *Het achterhuis*
- kopieën van pagina 8-9 uit het stripboek *Het achterhuis*
- schrijfpapier en schrijfgerei
- het werkblad met het gedicht *Aan een klein meisje* (uit de introductie)
- kopieën van pagina 94-95 (passend bij strofe 1 – 'hormonen')
- kopieën van pagina 26-27 (passend bij strofe 2 – 'achter elke muur and're muren')
- kopieën van pagina 10-11 (passend bij strofe 3 – 'boze stukken in boze kranten')
- kopieën van pagina 42-43 (passend bij strofe 4 – 'soldaten niet meer van tin / je hoeft er nog niet in')

Aan de slag in de klas

Doorloop de vaste onderdelen binnen elke projectopdracht: onderzoek, uitvoeren en presenteren.

Onderzoek: Anne Frank

Doorloop de volgende stappen:

1. Roep in herinnering dat de introductieles begon met de vraag "Wat betekent: kleine meisjes worden groot". Vertel dat dit project gaat over zo'n meisje dat groot wordt, maar dan onder heel speciale omstandigheden: Anne Frank.

2. Vraag wat de leerlingen al weten over Anne Frank. Vul deze informatie niet aan (valkuil geschiedenisles), maar laat het filmpje [Het dagboek van Anne Frank – een wereldberoemd boek](#) zien om Anne Frank en haar dagboek te duiden.
In het filmpje wordt verteld over de ambitie van Anne om later schrijfster te worden. Ze was alvast begonnen met een dagboek dat de basis moest worden voor een boek. Ga niet in op andere details uit het filmpje, maar maak groepjes en deel het eerste ‘onderzoeksblad’ uit (een kopie van pagina 8 en 9 uit de stripboekversie van *Het achterhuis*).
3. Geef de opdracht om in het groepje te praten en kernwoorden te noteren op het schrijfbild over:
 - Wat zouden jullie in een dagboek opschrijven.
 - Mag iemand anders jouw dagboek lezen? Waarom niet/wel?
 - Anne schrijft ...”ik hoop dat je een grote steun voor me zult zijn”. Op welke manier zou een dagboek een steun voor jou kunnen zijn?
 Bespreek de reacties kort na.

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Wat zou een verschil zijn tussen jouw dagboek en dat van Anne?
- Wat is het nut om een aanspreekpersoon te hebben, zoals ‘Kitty’ in Anne’s dagboek?
- Anne zegt in de strip “Het lukt me niet om wat intiemer te worden”. Wat bedoelt ze daarmee? Hoe kan een dagboek daarbij helpen?

Uitvoeren: Anne Frank

Doorloop onderstaande stappen:

1. Verdeel de klas in groepjes. Geef ieder groepje (nogmaals) het gedicht *Aan een klein meisje* (uit de introductie) en de volgende kopieën uit het stripboek *Het achterhuis*:
 - Pagina 94-95 (passend bij strofe 1 – ‘hormonen’)
 - Pagina 26-27 (passend bij strofe 2 – ‘achter elke muur and’re muren’)
 - Pagina 10-11 (passend bij strofe 3 – ‘boze stukken in boze kranten’)
 - Pagina 42-43 (passend bij strofe 4 – ‘soldaten niet meer van tin / je hoeft er nog niet in’)
2. Vertel dat elke strippagina past bij een deel van het gedicht. Laat de groepjes met elkaar overleggen welke pagina bij welk deel van het gedicht past.
3. Bespreek de uitkomsten van de groepjes klassikaal na en probeer samen een woord te bedenken voor het thema dat op elke pagina centraal staat.

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Weet je nog welke thema’s in het gedicht we tijdens de introductie verkend hebben?
- Hoe pakken jullie het aan om uit te zoeken welke strippagina bij welk gedichtdeel hoort?
- Wat zijn de signaalwoorden in het gedicht?
- Zou Annie M.G. Schmidt aan Anne Frank hebben gedacht toen ze het gedicht schreef, denk je?
- Hoe kan het dat dit gedicht zo goed past bij de situatie van Anne, denk je?

Presenteren: Anne Frank

Doe de volgende opdrachten of maak een keuze:

1. Laat de leerlingen een gedicht schrijven over of voor Anne Frank. De leerlingen presenteren hun gedichten.
2. Laat de leerlingen een strippagina tekenen bij de titel 'Boze buitenwereld'. Laat de leerlingen vrij in wat ze tekenen – het hoeft dus niet per se bij Anne Frank of de Tweede Wereldoorlog te passen. Stel de strips tentoon en bespreek ze.
3. Laat de leerlingen een dialoog verzinnen voor een korte toneelscène die speelt in het achterhuis en die past bij een van de thema's uit de gedichtstrofen. Laat de toneelstukjes presenteren en bespreek kort na.

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Hoe past jullie gedicht/strip/toneelstukje bij het gedicht én Anne Frank?
- Welke gedachte of welk thema heb je in het gedicht verwerkt?
- Wat gebeurt er in de 'buitenwereld' dat het een 'boze buitenwereld' maakt? Voor wie is het een 'boze buitenwereld'?

5. Opdracht 2: Jij bent jij en ik ben ik

In dit project maken de leerlingen kennis met de leesboekversie van *Het achterhuis*; enkele passages worden voorgelezen. Via het gedicht *Wie is wie* van Frank Eerhart worden tegenstellingen verkend. Tegenstellingen maken specifieke eigenschappen van iemands identiteit duidelijk: wat maakt jou jou en mij mij? Ook Anne Frank worstelde daarmee, bijvoorbeeld met het verschil met haar zus Margot.

Kennisdoelen

De leerling:

- kent de leesboekversie van *Het achterhuis*;
- weet welke functies een vriend en vriendschap hebben;
- weet dat vrienden niet per definitie gelijken hoeven te zijn, maar soms juist tegenovergestelde eigenschappen hebben.

Vaardigheidsdoelen

De leerling:

- kan tegenovergestelde eigenschappen benoemen;
- kan een concrete situatie beschrijven rondom een tegenstelling;
- kan argumenteren.

Benodigdheden

- het (lees)boek *Het achterhuis*
- werkblad met het gedicht [Wie is wie van Frank Eerhart](#)
- werkblad met een kopie van pagina 32 uit de stripeditie van *Het achterhuis*
- tekenpapier en tekenspullen

Aan de slag in de klas

Doorloop de vaste onderdelen binnen elke projectopdracht: onderzoek, uitvoeren en presenteren.

Onderzoek: Jij bent jij en ik ben ik

Doorloop de volgende stappen:

1. Vertel dat de leerlingen in de vorige les (als je de projecten in de volgorde doet zoals wij die geschikt hebben), hebben gewerkt met het stripboek *Het achterhuis*, maar dat Anne Frank natuurlijk geen strip tekende, maar haar verhalen met vulpen in een dagboek schreef.
2. Lees het volgende fragment voor uit het dagboek:
 - *Het achterhuis* (Pressler-versie), pagina 13 tot en met 17 – de dagboek aantekeningen van zaterdag 20 juni 1942. (Let op: dit bestaat uit twee delen, lees op pagina 13 verder na 'Lieve Kitty' en eindig op pagina 17 bij 'Je Anne'). Merk op dat Anne op dit moment nog niet in het Achterhuis woont, nog gewoon naar school gaat en met vriendinnen over straat kan.
3. Stel na het voorlezen de volgende vragen:

Anne kan moeilijk een (echte) vriendin vinden

 - Wat is volgens jou het verschil tussen een vriendin en een 'echte vriendin'?
 - Is het belangrijk om vrienden te hebben? Waarom wel/niet?
 - Waar moet een vriend(in) voor jou aan voldoen?
 - Moet die vriend(in) op jou lijken, of juist anders zijn?
4. Kies of je de leerlingen vervolgens:
 - Klassikaal laat argumenteren.
 - In groepjes over de vragen van gedachten laat wisselen.

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Wat vind je het verschil tussen het stripboek en het leesboek? Beleef je dingen anders?
- Wat vind je van de manier waarop Anne in haar dagboek schrijft?
- Herken je het leven dat Anne beschrijft? Wat herken je bij jezelf?

Uitvoeren: Jij bent jij en ik ben ik

Doorloop onderstaande stappen om het project uit te voeren:

1. Deel het werkblad met het gedicht *Wie is wie* van Frank Eerhart uit. Laat het in stilte individueel voorbereiden en dan in tweetallen aan elkaar voorlezen waarbij ieder telkens een strofe doet.
2. Stel hardop met de leerlingen vast: in het gedicht zitten telkens tegenstellingen tussen twee personen – ik was ... en jij was ...
Doe dat nu ook eens met jouw maatje; verzin zelf telkens om beurten een tegenstelling tussen jullie twee.
3. Lees Anne's dagboekverhaal van zaterdag 30 oktober 1943 voor (pagina 127 tot en met 130 in de Pressler-editie).
4. Geef de leerlingen vervolgens een kopie van pagina 32 uit de stripeditie van *Het achterhuis*, waarop Anne en Margot in vele tegengestelde poses staan afgebeeld. Herinner aan het gedicht van Eerhart: ... 'ik was druk / en jij was stil / ik had een staart / en jij een bril' ... Welke tegenstellingen tussen Anne en Margot hebben de leerlingen in het voorleesfragment herkend? En welke tegenstellingen kun je afleiden uit de strippagina?
5. Geef de opdracht bij een van de afgebeelde tegenstellingen een kort verhaal te schrijven.

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Zijn tegenstellingen erg?
- Zijn tegenstellingen een belemmering om vrienden te zijn?
- Wat vind je van het gedicht?
- Kan jij ook tegenstellingen vinden die op elkaar rijmen?

Presenteren: Jij bent jij en ik ben ik

Laat de leerlingen tweetallen maken en elkaar hun 'tegenstelling-verhaal' voorlezen. Herhaal dit één of twee keer en vraag dan aan de klas wie ze willen nomineren voor het mooiste (indrukwekkendste) verhaal.

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Laat leerlingen (tussentijds) naar elkaars verhaal kijken en feedback en feedforward geven:
 - Welke tegenstelling zie jij in dit stripplaatje? Waar zie je dat aan?
 - Past de situatie in het verhaal (de gebeurtenis) bij het stripplaatje? Wat is de tegenstelling in een of twee woorden?
- Bespreek wie dit soort moeizame zus-zus / broer-zus / broer-broer relaties herkent.

6. Opdracht 3: Op weg naar...

De titel van het hele project is 'Ik en de boze buitenwereld'. Annie M.G. Schmidt vertelde in haar gedicht over een meisje dat op weg is naar volwassenheid. In dit project maken we kennis met Jaap, die op weg is naar Friesland en van alles over zichzelf en de buitenwereld ontdekt. En we zien hoe Anne Frank, die haar weg naar volwassenheid moest vinden in de afgesloten omgeving van het achterhuis, het talent had om haar weg heel goed te beschrijven en de karakters van de mensen om haar heen nauwkeurig te observeren.

Kennisdoelen

De leerling:

- weet over de ontwikkeling van kind naar volwassene;
- weet dat bovenstaande een centraal thema is in het dagboek van Anne Frank;
- kent het boek *Naar het noorden*
- weet dat afkomst en religie een rol spelen bij de vorming van identiteit.

Vaardigheidsdoelen

De leerling:

- kan gedragingen observeren en beschrijven;
- kan parallellen beschrijven tussen *Naar het noorden* en *Het achterhuis*;
- kan zelf een dagboeknotitie maken of zijn eigen stappen naar volwassenheid overdenken en beschrijven.

Benodigheden

- het leesboek *Het achterhuis*
- een PowerPoint-dia van pagina 78-79 uit de stripversie van *Het achterhuis*
- het boek *Naar het noorden* van Koos Meinderts
- teken- en schrijfspullen

Aan de slag in de klas

Doorloop de vaste onderdelen binnen elke projectopdracht: onderzoek, uitvoeren en presenteren. Aan het eind van deze opdracht staan evaluatievragen die betrekking hebben op het hele project.

Onderzoek: Op weg naar...

Hoe laten anderen zien hoe ze 'van binnen zijn' (identiteit) in dagelijkse situaties? Anne Frank onderzoekt dit en schrijft in het dagboek over observaties van haar tafelgenoten tijdens het eten.

Doorloop onderstaande stappen:

1. Zet de PowerPoint-dia van pagina 78-79 uit de stripversie van *Het achterhuis* op het digibord.
2. Vertel: "Soms laten mensen zien wie ze zijn door hoe ze zich gedragen, bijvoorbeeld aan tafel. Luister maar eens wat Anne Frank daar over schrijft...".
3. Lees de dagboeknotitie voor van maandag 9 augustus 1943 (*Het achterhuis*, Pressler-editie pagina 114 tot en met 116).
4. Vraag na het voorlezen van Anne's beschrijving van elke aparte persoon deze persoon aan te wijzen op de PowerPoint-dia.

5. Laat de leerlingen in eigen woorden typeren 'wat voor soort persoon' zij dit vinden, en dan het liefst in één woord. Vraag ook eens: "Deze persoon toont zich zo, maar *is* die ook zo?"

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Heb je jezelf dit soort vragen al wel eens gesteld?
- Gaat het altijd over slechte eigenschappen? Heb je ook een voorbeeld van een goede eigenschap die je gehoord hebt in Anne's verhaal?
- Hoe komt het dat het in dit verhaal vooral over negatieve dingen gaat?

Uitvoeren: Op weg naar...

We zoomen uit naar een ander boek. Dat doen we omdat literatuur en het thema 'Identiteit' centraal staan in dit project, en niet de geschiedenis van Anne Frank. We gaan niet te ver van de context van de Tweede Wereldoorlog, vandaar de keuze voor het boek *Naar het noorden* van de Haagse auteur Koos Meinderts. Het boek beschrijft de tocht van kinderen uit het westen van het land naar Friesland en hun verblijf daar, omdat er in het westen te weinig te eten is aan het eind van de Tweede Wereldoorlog. Zonder hun ouders moeten de kinderen zich opeens volwassener gaan gedragen en worden ze geconfronteerd met hun eigen en andermans identiteit in hun nieuwe omgeving.

Doorloop de volgende stappen:

1. Vertel bovenstaande inleiding in je eigen woorden aan de leerlingen.
2. Lees de volgende fragmenten uit *Naar het noorden* voor:
Hoofdstuk 8, bladzijde 39, en een klein stukje van hoofdstuk 9, tot de regel "Ik wist niet wie het meest opzagen tegen ons vertrek. Mijn ouders of wij. Mijn moeder vermoedde ik."
Korte tussenvragen:
 - Wat is hetzelfde als in de situatie van Anne Frank? (honger)
 - Wat is anders dan in de situatie van Anne Frank? (vrij reizen)
3. Vervolg het voorlezen met:
Einde hoofdstuk 10, bladzijde 48 vanaf de regel "De boot lag er (nu wel) en leek klaar voor vertrek." tot en met hoofdstuk 10.
Korte tussenvraag: Kunnen kinderen voor een baby zorgen?
4. Vertel: "We maken een sprongetje in het boek. Jaap Nel en Kleine Kees zijn aangekomen in Friesland, maar worden van elkaar gescheiden. Jaap wordt ondergebracht bij een echtpaar zonder kinderen en moet naar een gereformeerde school, terwijl hij zelf katholiek is opgegroeid."
5. Lees tenslotte hoofdstuk 28, vanaf bladzijde 116, voor.
Jaap komt vanuit het westen in Friesland terecht. Dat is gewoon in Nederland, maar toch heeft hij een andere identiteit. Geef eens voorbeelden. Probeer al pratend met de klas de overeenkomsten en tegenstellingen in een Venndiagram op het (digi)bord te schrijven/tekenen, of laat de leerlingen dit in twee/drietallen doen met [bijgeleverd werkblad](#).

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Kun je je inleven in de situaties van Anne en Jaap?
- Heb je zelf wel eens een situatie meegemaakt waarin je ineens in een andere omgeving bent met andere mensen?
- Wat zou je nog als aanvullende informatie willen hebben?
- Welke sfeer hangt er in beide boeken?
- Op welke plekken in het verhaal speelt de identiteit van de hoofdrolspelers een rol?

Presenteren: Op weg naar...

Geef de leerlingen de opdracht om, net als Anne Frank, een dag uit hun leven te beschrijven in hun 'dagboek van één dag' en daarbij een bespiegeling te geven van hun gevoelens: wat vind je leuk, stom, et cetera. Vertel er meteen bij dat dit dagboekverhaaltje niet klassikaal wordt voorgelezen, dat ze het zelfs niet aan jou als leerkracht hoeven te laten lezen (mag wel natuurlijk), maar dat ze zelf gaan kiezen aan welke klasgenoot ze het willen laten lezen. Laat de tweetallen in rust over hun dagboeknotities praten en hun gevoelens delen. Maak ook afspraken over wat er door de toehoorder aan anderen over verteld mag worden (in principe niets).

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Waarom maken we de afspraak dat je jouw dagboekverhaal niet hoeft te laten lezen?
- Vertel je *wat* je beleefd hebt of *hoe* je het beleefd hebt?
- Hoe kijk je naar Anne Frank, nu je zelf een dagboekverhaaltje hebt geschreven?

Evalueren

Bespreek met de leerlingen het doorlopen proces aan de hand van onderstaande vragen.

- Wat houdt het begrip identiteit voor jou in?
- Hoe kan de buitenwereld invloed uitoefenen op je identiteit?
- Wat heb je ontdekt over jezelf? Wat weet je nu wat je eerder niet wist?
- Je hebt alleen fragmenten uit boeken gehoord of gelezen. Zou je een van die boeken nu zelf willen lezen? Welke en waarom dat boek?
- Wat vind je van de dingen die je tijdens dit project gemaakt hebt? Waar ben je persoonlijk heel trots op?
- Over welk gedeelte van dit project zou je thuis iets willen vertellen?

